

ALVIN PLANTINGA VE ONTOLOJİK KANIT

Abdulkadir TANIŞ*

ÖZ

Tanrı'nın varlığını gösterebilmek amacıyla ortaya konulmuş teistik kanıtların en önemlilerinden biri, ilk defa Aziz Anselm tarafından ileri sürüldüğü kabul edilen ontolojik kanıttır. Bu kanıt, Tanrı kavramının a priori bir analizinden yola çıkmaktadır. Kanıt, Kant'ın eleştirilerinden dolayı popülerliğini yitirmiş olsa da teistik kanıtlarla ilgili çalışmalarda önemini devam ettirmektedir. Ontolojik kanıt günümüz felsefesinde de bazı düşünürlerce müzakere edilmiş ve tekrar formüle edilmiştir. Ontolojik kanıtı yeniden formüle eden günümüz düşünürlerinden biri Alvin Plantinga'dır. O, kanıtının içerisinde maksimum büyüklük ve maksimum mükemmellik niteliklerini kullanmış, bu niteliklerin gerçekleşmesinden yola çıkarak mümkün dünyalar düşüncesi çerçevesinde kendine özgü bir kanıt oluşturmuştur. Bu çalışmada, Plantinga'nın, çağdaş mantıktaki gelişmelerden yararlanarak ortaya koyduğu ontolojik kanıt versiyonunu ele alarak eleştirel bir şekilde sunmaya çalışacağız.

Anahtar kelimeler: Din Felsefesi, Tanrı'nın Varlığı, Ontolojik Kanıt, Aziz Anselm, Alvin Plantinga.

GİRİŞ

Alvin Plantinga (1932-) teistik kanıtlar hakkındaki düşüncelerini reformist epistemoloji (reformed epistemology) bağlamında ortaya koymuştur. Reformist epistemoloji, temel olarak delilcilik (evidentialism) ve onun özünü oluşturan klasik temelselcilik (classical foundationalism) düşüncesine bir reddiye olarak ileri sürülmüştür. Delilciliğe göre, bir inancın rasyonel olabilmesi için mutlaka kanıtlar tarafından desteklenmiş olması gerekmektedir. Kanıtlar tarafından desteklenmeyen bir inancın rasyonelliği yoktur. W. K. Clifford'ın (1845-1879) belirttiği gibi, yeterli bir kanıtı dayanmadan bir şeye inanmak her zaman, her yerde ve herkes için yanlıştır.¹ Delilciliğe göre, Tanrı inancı gibi bir inanca sahip olmak için mutlaka kanıtlar tarafından destekleniyor olmamız gerekmektedir. Kanıtlar olmaksızın Tanrı'ya inanmak yanlış bir tutumdur. Delilciliğin bu düşüncelerinin temelinde klasik temelselciliğin savları vardır. Temelselcilik düşüncesi, inançlarımızı temel ve türetilmiş olmak üzere ikiye ayırır. Buna göre, bir inanç sisteminde bazı inançlar, diğer inançların üzerine dayandığı, temel statüsündedir. Bu tür inançlar temel oldukları için bunların çıkarımsal bir yolla doğrulanmasına gerek yoktur. Diğer bütün inançlar ise bu temel inançlardan türetilir. Temelselciliğe göre, eğer temel inançlar kabul edilmezse, sahip olduğumuz her inancın çıkarımsal bir yoldan doğrulanması gerekecek, bu durumda sonsuz bir tekrara ve kısır döngüye düşülecektir.² Bu yüzden, bazı inançları temel olarak kabul etmek zorundayız. Peki, hangi inançlar temel olarak kabul edilmektedir? Bir inancın temel olma statüsünü kazanması için hangi özelliklere sahip olması gerekmektedir?

¹ William K. Clifford, "İnanç Ahlâkı", çev. Ferit Uslu, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/9 (2006): 135.

² Ferhat Akdemir, *Alvin Plantinga ve Analitik Din Felsefesi* (Ankara: Elis Yayınları, 2007), 54.

Klasik temelselciliğe göre, bir inanç/önerme ancak ve ancak (i) kendiliğinden apaçık (*self-evident*), (ii) değiştirilemez (*incorrigible*) veya (iii) duyulara açık (*evident to the senses*) ise o temel bir inançtır.³ Bu ölçüt, bir temel inancın taşıması gereken özellikleri ifade etmektedir. Buna göre, “2+1=3” şeklindeki kendiliğinden apaçık önermeler, “Önümde bir masa var” şeklindeki duyulara açık/algısal önermeler ve “Önümde bir masa görünüyor” şeklindeki değiştirilemez önermeler temel olarak kabul edilen önermelerdir. Ancak Tanrı inancını ele aldığımızda, bu inanç söz konusu şartlardan hiçbirini taşımadığı için temel bir inanç değildir.⁴ Bu durumda, Tanrı inancının rasyonel olduğunun gösterilebilmesi için etkili kanıtların oluşturulması yani çıkarımsal bir yoldan bu inancın doğrulanması gerekmektedir. Aksi durumda, Tanrı inancı rasyonel bir inanç olamayacaktır.

Öncelikli olarak Plantinga, eleştirilerini klasik temelselciliğin temel inançlar için ileri sürdüğü ölçüte yöneltmektedir. Ona göre bu ölçüt, çok dar ve sınırlı olduğu için temel olduğu halde bazı inançlarımızı dışarıda bırakmaktadır. Örneğin hafıza veya başka kişilerin varlığı ile ilgili bazı inançlarımız dışarıda kalmaktadır. Ancak bu tür inançlar başka bir inanca dayanmadığı için temel inançlardır. Dolayısıyla, temelselciliğin bu ölçütü çok dar ve sınırlı kalmaktadır. Bunun yanında, klasik temelselciliğin temel inançlar için getirdiği ölçütün kendisi temel bir inanç değildir. Dolayısıyla ölçütün kendisi kendisine referansla tutarsızdır.⁵ Sonuç olarak, klasik temelselciliğin ölçütü temel inançlar konusunda yetersiz kalmaktadır.

Plantinga bu eleştirilerden sonra kendi düşüncesini ortaya koymaktadır. Onun en önemli iddiası, Tanrı inancının da temel bir inanç olabileceğidir.⁶ Buna göre, bizde, evreni seyrettiğimizde, “Bu evren Tanrı tarafından yaratılmıştır” veya bir suç işlediğimizde “Tanrı bu yaptığımı hoş görmez” şeklinde bir eğilim ortaya çıkmaktadır. Bunlar Tanrı inancının temelsiz olmadığını göstermektedir. Bu durumda, “Ben bir ağaç görüyorum” önermesi nasıl ki temel bir inanç olarak “Ağaçlar vardır” önermesini gerektiriyorsa, aynı şekilde yukarıda Tanrı ile ilgili söylediklerimiz “Tanrı vardır” önermesini gerektirmektedir. O halde, Tanrı inancının da temel bir inanç olduğunu söyleyebiliriz.⁷ Diğer bir ifadeyle, Tanrı inancı inananlar açısından tam anlamıyla temel bir inanç statüsündedir. Peki, Tanrı inancının temel bir inanç olması ne anlama gelmektedir? Plantinga’ya göre, Tanrı inancı temel bir inanç olduğundan, inananlar Tanrı’nın varlığı için herhangi bir kanıtla sahip olmasalar dahi O’na rasyonel olarak inanma hakkı içerisindedirler. Tanrı inancının temel olması, herhangi bir kanıt olmadan da rasyonel olarak Tanrı’ya inanmamızı mümkün kılmaktadır.⁸ Dolayısıyla Plantinga’ya göre, Tanrı inancı temel bir inanç olduğundan bu inanca sahip olabilmek için kanıt getirmek zorunlu değildir.

Tanrı inancına rasyonel olarak sahip olabilmek için kanıtların zorunlu olmadığını söyleyen

³ Alvin Plantinga, “Reason and Belief in God,” *Faith and Rationality: Reason and Belief in God* içinde, ed. Alvin Plantinga ve Nicholas Wolterstorff (Notre Dame: University of Notre Dame Press, 1983), 59.

⁴ Plantinga, “Reason and Belief in God,” 48.

⁵ Plantinga, “Reason and Belief in God,” 60.

⁶ Bu konu çok ayrıntılı olduğu için bu çalışmada Plantinga’nın düşünceleri özet bir şekilde sunulacaktır. Konu hakkında Türkçe yapılmış daha kapsamlı çalışmalar için bkz. Mehmet Sait Reçber, “Plantinga ve Tanrı İnancının Temelselliği,” *Felsefe Dünyası* 1/39 (2004): 20-41; Ferhat Akdemir, *Alvin Plantinga ve Analitik Din Felsefesi*; Kemal Batak, *Tanrı’yu Bilmek: Alvin Plantinga’nın Din Felsefesinde Tanrı ve Epistemoloji* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2008).

⁷ Plantinga, “Reason and Belief in God,” 81-82.

⁸ Alvin Plantinga, “Is Belief in God Properly Basic?,” *Faith and Reason* içinde, ed. Paul Helm (Oxford: Oxford University Press, 1999), 347.

Plantinga, acaba teistik kanıtlar hakkında ne düşünmektedir? Ona göre, Tanrı inancı temel bir inanç olduğu ve herhangi bir kanıtı ihtiyaç duymadığı için bu kanıtlar gereksiz midir? Plantinga, Tanrı inancının rasyonelliği için kanıtlara sahip olmamızın zorunlu olmadığını ancak buna karşın, etkili teistik kanıtların olabileceğini ifade etmektedir. Ona göre, teistik inançları haklı çıkaran etkili kanıtlar oluşturulabilir.⁹ Plantinga'nın çalışmalarına baktığımızda, birçok yazısında bu kanıtları müzakere ettiğini görmekteyiz. Davis'e göre Plantinga, kanıtları bütün olarak reddetmez. Ayrıca o, kanıtlar tarafından güçlendirilmiş "Tanrı vardır" inancına ikna olmuş inananların düşüncesinde de bir sorun görmez. Onun eleştirdiği temel nokta, Tanrı inancının kanıt temeline dayanması gerektiğini iddia eden delilciliğin tezleridir.¹⁰ Dolayısıyla Plantinga, geliştirilen kanıtlara karşı olumsuz bir tutum içerisinde değildir. Ona göre, geliştirilen kanıtların bütün insanları ikna edebilecek bir düzeyde olmadığı ve bir kanıtın sağlam olabilmesi için bir ölçüt sunmanın zor olduğunun bilinmesi gerekmektedir. Ancak yine de geliştirilen kanıtların, (i) teizmin rasyonel olduğu, (ii) insanların teizme yaklaştırılması, (iii) inananların inançlarının güçlendirilmesi konusunda birçok yararı vardır.¹¹ Özetlemek gerekirse Plantinga, Tanrı inancı için kanıtlar olmasa dahi, bu inanca rasyonel olarak sahip olabileceğimizi belirtmektedir. Bu inanç temel bir inanç olduğu için, bunun kanıtlarla desteklenmesi zorunlu değildir. Ancak bu düşünce, kanıtların gereksiz olduğunu ima etmez ve geliştirilen teistik kanıtların birçok yararı vardır. Örneğin teistik kanıtlar, insanlara teizmin rasyonel ve tercih edilebilir bir seçenek olduğunun gösterilmesinde, inananların inançlarının güçlendirilmesinde birçok yarar sağlamaktadır. Onun için etkili teistik kanıtların ortaya konulması önem arz etmektedir.

1. PLANTINGA'NIN ONTOLOJİK KANITI

Plantinga ortaya koyduğu ontolojik kanıt formülasyonunu yukarıdaki düşünceler çerçevesinde değerlendirmektedir. Ona göre bu formülasyon, Tanrı'nın varlığını ispatlayıp ortaya koyan bir kanıt olmayıp, sadece Tanrı'ya inanmanın *rasyonel olarak* kabul edilebilirliğini ortaya koymakta ve bu yönüyle de başarılı olmaktadır.¹² O, "Benim bu kanıt için iddia ettiğim şey, bu kanıtın teizmin doğruluğunu ortaya koymadığı, fakat onun rasyonel açıdan kabul edilebilir olduğunu ortaya koyduğudur"¹³ diyerek kanıtının iddiasını dile getirmektedir. Dolayısıyla onun formüle ettiği bu kanıtın amacı, Tanrı inancının doğruluğunu ortaya koymak değil, sadece rasyonel açıdan kabul edilebilir olduğunu göstermektir.

Plantinga, ontolojik kanıtın ilk defa Aziz Anselm (1033-1109) tarafından ifade edilmesinden bu yana birçok filozofun ilgisini çektiğini belirtmektedir. O, bu kanıtın hiç kimseyi Tanrı inancına ulaştırmadığına ve imanının doğrulanması noktasında önemli bir rolünün olmadığına inandığını ifade etmektedir. Peki, bu kanıtın filozofların ilgisini sürekli olarak çekmesinin sebebi nedir? Plantinga'ya göre, ontolojik kanıtın bu kadar ilgi çekmesinin iki sebebi vardır. Birincisi, ontolojik kanıt, felsefenin birçok önemli problemini içerisinde barındırmaktadır. "Varlık bir nitelik midir, var oluşsal önermeler zorunlu olarak doğru olabilir mi, gerçekte var olmayan mümkün nesnelere var olabilir mi?" gibi birçok

⁹ Alvin Plantinga, "Appendix: Two Dozen (Or So) Theistic Arguments," *Alvin Plantinga* içinde, ed. Deane-Peter Barker, (Cambridge: Cambridge University Press, 2007), 203.

¹⁰ Stephan T. Davis, *God, Reason and Theistic Proofs* (Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Company Grand Rapids, 1997), 86.

¹¹ Plantinga, "Appendix: Two Dozen (Or So) Theistic Arguments," 203-209.

¹² Alvin Plantinga, *The Nature of Necessity* (Oxford: Clarendon Press, 1974), 221.

¹³ Alvin Plantinga, *God, Freedom and Evil* (Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Company Grand Rapids, 1977), 112.

önemli felsefi problem bu kanıtın içerisinde mevcuttur. Kanıtta gösterilen ilginin diğer bir sebebi ise, kanıtın sağlam olmadığı iddia edilmesine rağmen kanıtta yanlış olan şeyin ne olduğunun gösterilmesi konusunda net bir yanlışlamanın yapılamamış olmasıdır. Birçok filozof, kanıtta “Kavramsal alandan gerçek dünyaya köprü oluşturulamaz” veya “Varlık bir yüklem değildir” şeklinde çeşitli eleştiriler yöneltmiş olmasına rağmen kanıt tam anlamıyla çürütülemediği için.¹⁴ Bundan dolayı, ontolojik kanıt, felsefenin birçok önemli problemini barındırdığı ve tam olarak bir yanlışlaması yapılamadığı için sürekli olarak filozofların ilgisini çekmiştir.

Plantinga, ontolojik kanıtı değerlendirirken, günümüz felsefesinde kullanılan mümkün dünyalar düşüncesi temelinde bunu yapmış ve kendi versiyonunu da bu çerçevede inşa etmiştir. O, Anselm’in kanıtını yorumlayarak farklı kanıtlar formüle etmiş ve en sonunda kendi formülasyonunu ortaya koymuştur. Dolayısıyla, Plantinga’nın ontolojik kanıt versiyonu Anselm’in kanıtının yeniden ifade edilmiş halidir.¹⁵

Plantinga, ontolojik kanıtın *mümkün dünyalar* kavramı çerçevesinde değerlendirildiğinde daha iyi anlaşılacağını ve daha sağlam bir versiyonunun oluşturulabileceğini düşündüğü için kanıtın değerlendirmesini mümkün dünyalar temelinde yapmaktadır.¹⁶ Mümkün dünyalar kavramı, şeylerin olabileceği bütün ihtimalleri içeren bir mümkünlüğü içermektedir. Bizim dünyamız da mümkün olan bir dünyadır.¹⁷ Plantinga’nın kanıtında ileri sürdüğü mümkün dünyalar kavramı, “ciddi aktüalizm” (*serious actualism*) olarak adlandırılan düşünce temelinde ortaya konulmuştur. Ciddi aktüalizme göre, nesnelere yalnız var oldukları dünyalarda belirli nitelikler taşırlar. Diğer bir ifadeyle bu görüş, gerçek nesnelere taşıdıkları nitelikleri kabul eder. Örneğin, “Kaf Dağı’nın, α ’da* p niteliğini taşıması doğrudur” şeklinde bir önerme ciddi aktüalizm bağlamında kabul edilemez. Çünkü Kaf Dağı’nın özü her mümkün dünyada var olsa bile, o, α ’da yani gerçek dünyada gerçekleşmemiştir/yoktur. Bu yüzden söz konusu önerme yanlıştır. Kısacası ciddi aktüalizme göre, bir dünyadaki herhangi bir nesnenin niteliği, o dünyada söz konusu edilen nesnenin varlığını gerektirir. Plantinga bu tür nitelikleri “dünya-endeksli” (*world-indexed*)¹⁸ nitelikler olarak adlandırmaktadır. Örneğin, “Plantinga α ’da bir filozoftur” önermesi Plantinga’nın α ’da var olmasını gerektirir.¹⁹ Özetle ifade etmek gerekirse, Plantinga bir niteliğin anlam ifade edebilmesi için, o niteliğin gerçekleşmiş olmasını yani söz konusu niteliğe sahip nesnenin varlığını gerekli görmektedir. Ona göre, mümkün ama gerçek olmayan varlıklar düşüncesi doğru değildir. Dolayısıyla, gerçek olmayan bir mümkünlük yoktur.

Plantinga’ya göre, önceki ontolojik kanıt versiyonlarının başarısız olmasının nedeni, yukarıda sunulan bakış açısına sahip olmamalarından kaynaklanmaktadır. Buna göre, birçok ontolojik kanıt versiyonu herhangi bir derecede mümkün olan belirli bir varlığın (en büyük mümkün varlık) var olduğu iddiasıyla başlamaktadır. Plantinga, “en büyük mümkün varlık” veya “kendisinden daha büyüğü mümkün olmayan varlık” şeklindeki ifadelerin bir karışıklığa dayandığını belirtmektedir.

¹⁴ Plantinga, *The Nature of Necessity*, 196-197; *God, Freedom and Evil*, 85-86.

¹⁵ Plantinga, *The Nature of Necessity*, 213.

¹⁶ Plantinga, *The Nature of Necessity*, 197.

¹⁷ Brian Davies, *Din Felsefesine Giriş*, çev. Fatih Taştan (İstanbul: Paradigma Yayınları, 2011), 76.

* α : Gerçek/aktüel dünya.

¹⁸ Plantinga, *The Nature of Necessity*, 62-65.

¹⁹ James F. Sennett, *Modality, Probability and Rationality: A Critical Examination of Alvin Plantinga’s Philosophy* (New York: Peter Lang, 1992), 19-20.

Çünkü bu şekildeki nitelermelerin, gerçekte ya da bazı dünyalarda maksimum büyüklüğe sahip bir Tanrı'yı gösterip göstermediği açık değildir. Bu şekilde oluşturulan ontolojik kanıt versiyonları, *eğer bu varlık varsa, onun bu şekilde var olduğu* iddiasına dayanmaktadır. Böyle bir varlığın var olduğu bilinmedikçe, kanıtın bu versiyonlarının iddialarını tutarlı olarak savunamayız.²⁰ Plantinga'ya göre, ontolojik kanıtın önceki versiyonları bu şekilde *mümkün fakat var olmayan* varlıklar düşüncesini kabul etmektedir. Ona göre, eğer mümkün fakat var olmayan varlıklar düşüncesini reddedersek kanıttaki bu karışıklıklar ortadan kalkacaktır. O bu bağlamda, önceki kanıt versiyonlarından bazılarını ayrıntılı bir şekilde eleştirmektedir.²¹

Plantinga, kendi ontolojik kanıt versiyonunda bu karışıklığın üstesinden gelebilmek amacıyla, *mükemmellik ve büyüklük* nitelikleri arasında bir ayırım yaparak "maksimum mükemmellik" (*maximal excellence*) ve "maksimum/aşılamaz* büyüklük" (*maximal/unsurpassable greatness*) şeklinde iki kavram kullanmaktadır.²² Mükemmellik ve büyüklük kavramları önceki versiyonlarda da sıkça kullanılmıştır. Ancak Plantinga, bunları kendine özgü bir tarzda, mümkün dünyalar düşüncesi çerçevesinde yeniden yorumlamıştır. Peki, maksimum büyüklük ve maksimum mükemmellik neyi ifade etmektedir?

Maksimum mükemmellik kavramı, bir *S* varlığının bir *W* dünyasında, kendisini mükemmel yapan niteliklerin en üstün derecelerine sahip olmasını sağlamaktadır. Bu nitelikler temel olarak geleneksel teistik düşüncede Tanrı'nın sahip olduğu düşünülen niteliklerdir. Bunlar başka herhangi bir varlığın aşamayacağı şekilde tasavvur edilmektedir. Bunun için örneğin, "Tanrı temel olarak bilgilidir" diyemeyiz. Bunun yerine, "Tanrı âlim-i mutlaktır" dememiz gerekmektedir.²³ Plantinga, Tanrı'nın maksimum mükemmelliği için "âlim-i mutlak, kâdir-i mutlak ve ahlaken mükemmel" olma şeklinde üç nitelik saymaktadır. Sayılan bu nitelikler maksimum mükemmelliği sağlamaktadır. Maksimum büyüklük ise, *her mümkün dünyada* maksimum mükemmelliği taşıyan varlığın niteliği olmaktadır. Buna göre, bir *S* varlığı herhangi bir *W₁* dünyasında maksimum mükemmel olabilir, fakat diğer herhangi bir *W₂* dünyasında var olmasına rağmen maksimum mükemmel olmayabilir ve herhangi bir *W₃* dünyasında var olmayabilir. Bu söylenenler temelinde, söz konusu *S* varlığı eğer *W₁* dünyasında maksimum büyüklüğe sahipse, o her mümkün dünyada maksimum mükemmelliğe sahip olacaktır. O zaman, bir *S* varlığı eğer her dünyada maksimum mükemmelliğe sahipse, *S* varlığı her mümkün dünyada maksimum büyük olacaktır.²⁴ Plantinga'ya göre, *W* dünyasındaki bir varlığın mükemmelliği, sadece o varlığın *W* dünyasındaki niteliklerine bağlıken, bu varlığın büyüklüğü sadece onun *W* dünyasında sahip olduğu mükemmelliklere bağlı değildir. Söz konusu varlığın büyüklüğü, diğer bütün dünyalardaki mükemmelliklerine de bağlıdır.²⁵ Dolayısıyla maksimum büyüklük, bir varlığın bütün dünyalardaki üstünlük derecesini sağlamaktadır.

²⁰ Plantinga, *The Nature of Necessity*, 211-212.

²¹ Plantinga'nın bazı ontolojik kanıt versiyonları hakkında yaptığı değerlendirmeler ve bunlara getirdiği eleştiriler için bkz. *The Nature of Necessity*, 198-213; *God, Freedom and Evil*, 98-108.

* Plantinga, Tanrı'nın büyüklüğü için bazen *maksimum* bazen de *aşılamaz* niteliklerini kullanmaktadır.

²² Plantinga, *The Nature of Necessity*, 214; *God, Freedom and Evil*, 108.

²³ Alvin Plantinga, *Does God Have A Nature?* (Milwaukee: Marquette University Press, 1980), 141-142.

²⁴ John L. Mackie, *The Miracle of Theism: Arguments For and Against The Existence of God* (Oxford: Clarendon Press, 1982), 56; Sennett, *Modality, Probability and Rationality*, 19.

²⁵ Plantinga, *The Nature of Necessity*, 214; *God, Freedom and Evil*, 108.

Plantinga, bu açıklamaların içinde var olmanın bir mükemmellik olarak varsayılmadığına dikkat çekmektedir.²⁶ Çünkü bir varlık, var olmadığı bir dünyada onu mükemmel-kılan (*excellent-making*) hiçbir niteliğe de sahip olmayacaktır. Ona göre, *var olma ve zorunlu var olma bizatihi mükemmellik değildir ancak mükemmelliğin zorunlu şartlarıdır*.²⁷ Bu açıklamalardan sonra Plantinga, kendi ontolojik kanıt versiyonunu şu şekilde ortaya koymaktadır:

- 1- Maksimum büyüklüğe sahip olma niteliği, her mümkün dünyada maksimum mükemmelliğe sahip olma niteliğini gerektirir,
- 2- Maksimum mükemmellik, âlim-i mutlak, kâdir-i mutlak ve ahlaken mükemmel olmayı gerektirir,
- 3- Maksimum büyüklük mümkün olarak gerçekleşmiştir/örneklenmiştir (*exemplified*).²⁸

Plantinga, kanıtın içerisinde önceki versiyonlardaki gibi mümkün varlıkların farklı dünyalarda var olup olmadığının söz konusu edilmediğini belirtmektedir. Kanıtın bu versiyonu, *örneklenen* veya *örneklenmeyen* nitelikleri ve dünyaları kabul etmektedir. Dolayısıyla Plantinga, gerçekleşmemiş nitelikleri konuşmak yerine gerçekleşen/örneklenen nitelikleri konuştuğumuzu ifade etmektedir.²⁹ O, bu düşünceler bağlamında kanıtın daha basit bir formunu vermektedir. Bu forma göre:

- 4- Aşılabilir büyüklüğün gerçekleştiği mümkün bir dünya vardır,
- 5- “Bir şey, ancak ve ancak her mümkün dünyada maksimum mükemmelliğe sahipse, o şey aşılabilir büyüklüğe sahiptir” önermesi zorunlu doğrudur,
- 6- “Maksimum mükemmelliğe sahip varlık, âlim-i mutlak, kâdir-i mutlak ve ahlaken mükemmeldir” önermesi zorunlu doğrudur.³⁰

Plantinga S5 modal mantık sistemini kabul ettiği için kanıtın 5. ve 6. önermeleri bir zorunluluğa işaret etmektedir. Çünkü bu mantık sisteminde, zorunluluk, mümkünlük ve imkansızlık dünyadan dünyaya değişmez. Bir dünyada zorunlu olan şey bütün dünyalarda zorunludur.³¹ Görüldüğü kadarıyla kanıtın en tartışmalı öncülü, maksimum/aşılabilir büyüklüğün gerçekleştiğini/örneklendiğini söyleyen 4. öncüdür. Dünya-endeksli nitelikler düşüncesi kabul edildiği için, gerçekleşen maksimum büyüklüğün diğer bütün mümkün dünyalarda da gerçekleştiği kabul edilmektedir. Çünkü dünya-endeksli nitelikler, gerçekleşen bir niteliği diğer mümkün dünyalara bağlamaktadır.

Plantinga, kanıtına yapılması olası bazı eleştirileri ele alarak kanıtın bir değerlendirmesini yapmaktadır. Ona göre, kanıtı yapılabilecek eleştirilerin başında onun savını kanıtlamış kabul ettiğidir. Bu eleştiriyi anlayabilmek için, şu şekilde savını kanıtlamış kabul eden bir örnek ele alalım:

- 7- Ya Tanrı vardır ya da $7+5=13$,

²⁶ Bazı ontolojik kanıt versiyonları “var olmayı” bir mükemmellik olarak ele almaktadır. Örneğin, Descartes’ın versiyonunda var olmanın doğrudan bir mükemmellik olarak değerlendirildiği kabul edilmektedir. Bkz. René Descartes, *Metafizik Düşünceler*, çev. Mehmet Karasan (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1998), 188-228. Varlığın bir mükemmellik olarak kabul edilip edilmemesinin önemli olması, Kant’ın “Var olma bir yüklem/mükemmellik değildir” şeklindeki eleştirisinden kaynaklanmaktadır.

²⁷ Plantinga, *The Nature of Necessity*, 214.

²⁸ Plantinga, *The Nature of Necessity*, 214.

²⁹ Plantinga, *God, Freedom and Evil*, 110.

³⁰ Plantinga, *The Nature of Necessity*, 216; *God, Freedom and Evil*, 111.

³¹ Sennett, *Modality, Probability and Rationality*, 20.

8- $7+5 \neq 13$,

O halde,

9- Tanrı vardır.³²

Bu kanıtlamada, sonucu kabul eder ve bu yüzden öncülün doğru olduğuna inanırsak, bu kanıtın sağlam ve doğru olduğunu söyleyebiliriz. Buna rağmen, kanıt yetersizdir. Çünkü bir kişi, 9. önermeye inanmadığı sürece 7. önermeye de inanmayacaktır. Bu kanıt, savını kanıtlamış kabul eden bir kanıt olduğu için insanların geneli tarafından kabul görmeyecektir. Plantinga'nın yukarıda formüle etmiş olduğu ontolojik kanıt versiyonu, acaba bu şekilde oluşturulmuş bir kanıtlama örneği midir? Plantinga, buna "hayır" diye cevap vermektedir. Ona göre kendi kanıtı, sonuçtan ana öncül çıktığı için kabul edilen ve yukarıda örneği verilen savını kanıtlamış kabul eden türden bir kanıt değildir. Ayrıca bu kanıt, savını kanıtlamış kabul eden kanıtlamaya göre kesinlikle yetersiz de değildir.³³

Kanıtı yapılabilecek diğer bir eleştiri, maksimum büyüklükle uyumlu olmayan birçok niteliğin olabileceğidir. Buna göre, maksimum büyük olmayan bir varlığın niteliği olarak "maksimum olmama" (*no-maximality*) niteliğini ele alalım. Bu şekilde düşünülen bir nitelik mümkün olursa, o zaman maksimum büyüklük niteliği mümkün olmayacaktır. Diğer bir ifadeyle, maksimum büyük olma ile maksimum olmama nitelikleri birlikte doğru olmayacakları için bunlardan biri yanlıştır. Plantinga'ya göre, bu iki nitelikten birinin doğru diğerinin yanlış olduğuna dikkat etmeliyiz. O, maksimum olmama ile uyumlu örneklerin verilebileceğini belirtmektedir. Örneğin, "Socrates olma" maksimum büyük olmama ile uyumlu bir niteliktir. Çünkü Socrates gerçekleşmiştir ve maksimum büyük bir varlık değildir. Dolayısıyla, maksimum büyük olmama ile ilgili gerçekleşen birçok nitelik örnek verilebilir. Ancak Plantinga'ya göre, maksimum büyük olma ile ilgili de gerçekleşen birçok nitelik vardır. Örneğin, "Socrates'in maksimum büyük yaratıcısı olma" maksimum büyüklükle uyumlu bir niteliktir.³⁴ Sonuç olarak, maksimum büyüklüğün mümkünlüğü ile ilgili olarak birçok örnek getirilebilir. Bu durumda, maksimum büyüklüğün örneklendiğini ifade eden kanıtımız tutarlı ve makul olacaktır.

Peki, ontolojik kanıtın bu versiyonu doğal teolojinin başarılı bir parçası mıdır? Plantinga'ya göre, bu kanıtın doğal teolojinin başarılı bir parçası olmadığı kabul edilmesi gerekir. Ona göre, kanıtın ana öncülü (4. öncül) rasyonel olan herkesin kabul edebileceği bir öncül değildir. Ancak bu öncülü kabul etmede de irrasyonel olan bir şey yoktur. Felsefenin geneline göz attığımızda, onun bu şekildeki tartışılabilir öncüllerden/düşüncelerden oluştuğunu görürüz. Eğer tartışmasız öncüllerden oluşan bir felsefe oluşturmaya kalkarsak, kendimizi çok zayıf ve sıkıcı bir felsefenin içinde buluruz.³⁵ Bu durum, kanıtın ana öncülü için de geçerlidir. Kanıtın ana öncülü tartışmalı da olsa, onu kabul etmede akla aykırı bir durum söz konusu değildir. Bu öncülü kabul etmek rasyonel olduğuna göre, onun sonucunu da kabul etmek rasyonel bir tutum olacaktır. Ontolojik kanıtın Plantinga versiyonunun en tartışmalı tarafı, "Aşılmaz/maksimum büyüklüğün gerçekleştiği mümkün bir

³² Plantinga, *The Nature of Necessity*, 217.

³³ Plantinga, *The Nature of Necessity*, 217-218.

³⁴ Plantinga, *The Nature of Necessity*, 219.

³⁵ Plantinga, *The Nature of Necessity*, 219-221.

dünya vardır” şeklindeki ana öncülüdür. Plantinga, bu öncülün doğru olduğunu ve kanıtın ikna edici olduğunu düşündüğünü belirtmektedir.³⁶

2. KANITA YÖNELİK ELEŞTİRİLER

Plantinga'nın geliştirdiği ontolojik kanıt versiyonuna birçok eleştiri yapılmıştır. Bu kanıt versiyonunu eleştiren Michael Martin'e göre, söz konusu versiyon birçok problem barındırmaktadır. O, kanıtta teknik sorunlar olmasına rağmen, bunlardan daha önemli bazı temel sorunlar bulunduğunu ve bu yüzden öncelikli olarak bu temel sorunları değerlendirdiğini belirtmektedir. Ona göre, Plantinga kanıtın ana öncülünün irrasyonel olmadığı konusunda yanılmıştır. Tanrı için düşünülen sıfatların (âlim-i mutlak, kâdir-i mutlak ve ahlaken mükemmel) tutarsız olduğu gösterilebilirse, bu durumda maksimum büyüklük kavramı tutarsız olacaktır.³⁷ Örneğin, yukarıda Tanrı için sayılan sıfatlarla dünyada kötülüğün var olması birbiriyle tutarsızdır. Ahlaken mükemmel ve iyi olan Tanrı'nın var olmasıyla dünyada acı ve kötülüğün var olması bağdaşmamaktadır.³⁸ Kısacası, Tanrı için sayılan nitelikler tutarlı olmadığı için, maksimum büyüklük kavramı da tutarlı değildir. Ancak Martin'in bu eleştirisine, yapılan teodise ve savunmalar bağlamında kolaylıkla cevap verilebilir. Plantinga'nın özgür irade savunusu buna güzel bir örnektir.³⁹

Yine, Martin, ontolojik kanıtın bu versiyonunun -Anselm'in versiyonunda olduğu gibi- periler, hayaletler ve her türlü varlığın kabul edilebilirliğini göstermek için kullanılabileceğini iddia etmektedir. Örneğin, özel bir perinin varlığını, “her mümkün dünyada peri varlığını gerektiren bir varlık” ve peri olma niteliğini, “her mümkün dünyada büyümlü güçleriyle küçük orman yaratığı niteliğinde bir peri varlığını gerektiren nitelik” olarak tanımlayalım. Bu durumda:

- 1- Özel bir peri olma niteliğinin gerçekleştiği mümkün bir dünya vardır,
- 1a- Özel bir perinin var olduğu mümkün bir dünya vardır (1. adımdan),
- 2- Zorunlu olarak, özel bir peri olan varlık her mümkün dünyada peridir (tanıma göre),
- 3- Zorunlu olarak, her mümkün dünyada peri olan varlık, her mümkün dünyada büyümlü güçleriyle küçük bir orman yaratığıdır (tanıma göre),
- 4- O halde, bizim dünyamızda ve her dünyada büyümlü güçleriyle küçük bir orman yaratığı vardır.⁴⁰

Bu örnekten anlaşılacağı üzere, Plantinga'nın ortaya koymuş olduğu ontolojik kanıtın bu yeni formuyla, istediğimiz herhangi bir varlığı rasyonel açıdan kabul edilebilir bir tarzda ortaya koyabiliriz. Bu eleştiri, Gaunilo'nun Anselm'in kanıtına getirdiği ada eleştirisine benzer bir eleştiridir.⁴¹

Martin'in bu eleştirisine karşılık Plantinga'nın, diğer varlıklar için sayılan niteliklerin özsel olmadığı şeklinde cevap verebileceğini söyleyebiliriz. Çünkü Plantinga'ya göre, Tanrı için sayılan bilgi, güç gibi nitelikler özsel niteliklerdir. Ancak diğer varlıklarda bu şekilde değildir. Örneğin, Gaunilo'nun verdiği ada örneğinde, adanın büyüklüğünü/mükemmelliğini sağlayan ağaç sayısı, meyvelerin

³⁶ Plantinga, *The Nature of Necessity*, 216.

³⁷ Michael Martin, *Atheism: A Philosophical Justification* (Philadelphia: Temple University Press, 1990), 93-94.

³⁸ Chad Meister, *Introducing Philosophy of Religion* (New York: Routledge, 2009), 120.

³⁹ Bkz. Plantinga, *God, Freedom and Evil*, 29-34.

⁴⁰ Martin, *Atheism*, 94.

⁴¹ Bkz. Gaunilo, “In Behalf of The Fool,” *The Ontological Argument from St. Anselm to Contemporary Philosophers* içinde, ed. Alvin Plantinga (New York: Doubleday Anchor, 1965), 9-11.

kalitesi gibi nitelikler adanın özsel nitelikleri değildir.⁴² Buna karşılık, bilgi, güç, ahlaki mükemmellik Tanrı için büyüklüğü sağlayan özsel niteliklerdir.

Plantinga'nın geliştirdiği ontolojik kanıt versiyonuna etkili eleştirilerden biri de John L. Mackie tarafından yapılmıştır. Mackie eleştirisini, kanıtın içerisinde mümkün dünyalar sisteminin bir özelliği olan dünya-endeksli niteliklerin kullanımına ve maksimum büyüklüğün gerçekleştiğini iddia eden ana öncüle yöneltmektedir. O ilk olarak, ana öncülü kabul etmek için Plantinga'nın ileri sürdüğü düşünceleri irdelemekte ve bu öncülü kabul veya reddetmek için ne tür sebeplerimizin olabileceğini sorgulamaktadır. Ona göre, ana öncülü kabul etmek için, maksimum büyüklükle ilgili olarak açık veya gizli bir çelişkinin olmaması sebep olarak ileri sürülebilir. Yani, içsel olarak çelişkili olmayan şey mantıksal olarak mümkündür. Fakat Plantinga, maksimum büyüklüğün yanında maksimum büyüklüğün olmaması şeklinde bir nitelik de ortaya koyar. Bu nitelik, maksimum büyük bir varlığın olmadığını ifade eder. Bu niteliğe göre, maksimum büyüklüğün olmadığı mümkün bir dünyanın var olduğu ileri sürülebilir. Ancak maksimum olmama gerçekleşmişse, o zaman maksimum büyüklüğün gerçekleşmiş olması mümkün değildir. Çünkü her iki niteliğin aynı anda doğru olması mümkün değildir. Bu noktada Mackie, kanıtın ana öncülünü kabul etmek için ileri sürülen çelişikliğin olmaması düşüncesini, karşı kanıtın öncülünü kabul etmek için de ileri sürebileceğimizi iddia etmektedir. Çünkü maksimum büyüklüğün olmaması niteliğinde açık veya gizli herhangi bir çelişki görünmemektedir. Sonuç olarak, Mackie'ye göre geleneksel teizmin doğruluğuna ikna olmamış birinin, maksimum büyüklüğün gerçekleştiğini iddia eden ana öncülü kabul etmek için başka bir sebebi yoktur.⁴³

Mackie'ye göre, Plantinga'nın iddialarının temelinde, çelişik olmamasından ötürü bazı mümkün durumlar ve bu paralelde bazı mümkün dünyaların kabul edilmesi düşüncesi yatmaktadır. Plantinga'nın yaptığı hamle, dünya-endeksli nitelikleri kanıtın içerisine dahil etmesidir. Dünya-endeksli nitelikler, herhangi bir dünyada bir varlığın sahip olduğu bir niteliğe, bu varlığın var olduğu her dünyada o niteliğe sahip olduğunu ifade etmektedir. Bu şekilde Plantinga, diğer bütün mümkün dünyaların niteliklerinin bir kısmını, bir dünyanın niteliklerine bağlı yapmaktadır. Örneğin, Plantinga'nın düşüncesine göre, Socrates bilge bir insansa, Socrates var olduğu her mümkün dünyada bu niteliğe sahip olacaktır. Çünkü diğer bütün mümkün dünyalar, bir dünyada gerçekleşen bu niteliğe sahip olacaktır. Mackie'ye göre, Plantinga'nın bu düşüncesi yanlıştır. Çünkü Plantinga, dünya-endeksli nitelikleri kabul ettiği için, onun bu sistemi içerisindeki mümkün dünyalar mantıksal mümkünlüklerin bütün çeşitleriyle örtüşmez. Plantinga'nın, çelişikliğin olmamasından dolayı mümkünlüğü ve birbirine bağlı sınırlı mümkünlüklere sahip mümkün dünyalar sistemini öngören dünya-endeksli nitelikleri kabul etmesi, sınırlı bir mümkün dünyalar sistemi ortaya çıkarmaktadır.⁴⁴ O halde, mümkün dünyaların bütün mümkünlükleriyle örtüşmeyen bu şekildeki sınırlı bir sistem kabul edilemez.

Mackie, dünya-endeksli niteliklerin, kanıtın temelini çürüttüğünü iddia ederek eleştirilerine devam etmektedir. Ona göre, Plantinga bu eleştirilere şu şekilde bir cevap verebilir: Maksimum büyüklüğün gerçekleştiğini söyleyen öncül ile maksimum büyük olmamanın gerçekleştiğini söyleyen

⁴² Plantinga, *God, Freedom and Evil*, 91.

⁴³ Mackie, *The Miracle of Theism*, 57.

⁴⁴ Mackie, *The Miracle of Theism*, 60.

öncülden biri doğru olmalıdır. Çünkü bu ikisi birlikte doğru olamayacaktır. Bu durumda, seçimimiz bir şans işi olmayacak mıdır? Mackie'ye göre, Plantinga'nın ontolojik kanıtı versiyonunda bu öncülden birini seçmek için bir sebebimiz yoktur. O halde, Plantinga'nın kanıtı şu anlama gelecektir: Sebebiz olmaksızın/bir şans işi olarak, teizmi kabul etmek reddetmekten daha rasyoneldir. Mackie'ye göre, hiçbir sebep olmadan maksimum büyüklüğün gerçekleştiğini kabul etmenin rasyonel olduğunu iddia etmek kabul edilemez. Çünkü iki öncülü de kabul etmemek şeklinde üçüncü bir seçenek söz konusu olabilir. Ayrıca iki öncülden biri mutlaka kabul edilecekse, aşırı ve katı olan öncül yerine daha makul ve ılımlı olan öncülün seçilmesi gerekir. Mackie, iki öncül karşılaştırıldığında, maksimum büyüklüğün gerçekleştiğini iddia eden öncülün daha katı ve aşırı olduğunu iddia eder. Çünkü bu öncül, her mümkün dünyada var olması gereken maksimum mükemmel ve büyük bir varlığın gerekliliğini ileri sürer. Buna karşılık, maksimum olmamanın gerçekleştiğini iddia eden öncül daha makul ve ılımlıdır. Bu öncül, bazı mümkün dünyalarda maksimum olmamanın gerçekleştiğine ve bununla birlikte, diğer bazı mümkün dünyalarda maksimum büyüklüğün de gerçekleşebileceğine olanak tanımaktadır. O halde, maksimum olmamanın gerçekleşmesi daha az sınırlayıcı olmaktadır.⁴⁵ Bu durum, mümkün dünyalar düşüncesi açısından daha kabul edilebilirdir. Çünkü maksimum olmamanın gerçekleştiğini iddia eden öncül, mantıksal mümkünlükler açısından daha çok mümkünlüğe/seçeneğe izin vermektedir. Bu yüzden, maksimum olmamanın gerçekleştiğini iddia eden öncül daha tercih edilebilirdir.

Mackie, Plantinga'nın kanıtını kabul etmemiz için herhangi bir sebebin olmadığını ve bu kanıtın Tanrı'nın var olduğu inancının rasyonel olduğunu gösterme konusunda başarılı olmadığını ileri sürmektedir. Ona göre, kanıtın bu versiyonu Anselm'in kanıtından daha başarısızdır.⁴⁶ Onun eleştirilerinin özünde, Plantinga'nın, sistemine dünya-endeksli nitelikleri dahil ederek mantıksal mümkünlüklerde bir sınırlamaya gittiği ve mantıksal mümkünlüklerden teizme uygun olanları tercih ettiği düşüncesi yatmaktadır.

Plantinga, Mackie'ye verdiği cevapta, oluşturduğu ontolojik kanıt versiyonunun bazı sorunları olduğunu kabul ettiğini fakat bu sorunlardan herhangi birini göstermede Mackie'nin başarılı olmadığını belirtmektedir. Mackie, mümkün dünyalar sisteminde ileri sürebileceğimiz tutarlı önermeleri sınırladığı için dünya-endeksli nitelikleri reddetmemiz gerektiğini iddia etmektedir. Plantinga bu eleştiriye "Niçin dünya-endeksli nitelikleri kabul etmeyelim?" diye karşılık vermektedir. Çünkü bir p önermesi ve W dünyası için, p önermesi W dünyasında ya doğrudur ya da yanlıştır. Ancak her iki durumda da p önermesi dünya-endeksli bir nitelik olmuş olacaktır. "Socrates" ile "bilgelik" kavramlarını ve bu iki kavramın birlikte var olduğu bir dünya varsayalım. Bu durumda, ya "Socrates W dünyasında bilgedir" önermesi ya da "Socrates W dünyasında bilge değildir" önermesi doğrudur. Bu şekilde, Socrates W dünyasında dünya-endeksli "bilge olma" veya W dünyasında dünya-endeksli "bilge olmama" niteliğine sahip olacaktır. Sonuçta her iki durumda da, dünya-endeksli bir niteliğe sahip olmuş olacaktır. Dolayısıyla mümkün dünyalar, bir dünyada doğru olan şeyi diğer dünyalara bağlamaktadır.⁴⁷

Mackie'nin, kanıtın maksimum büyüklüğün gerçekleştiğini iddia eden ana öncülünü seçmek

⁴⁵ Mackie, *The Miracle of Theism*, 61.

⁴⁶ Mackie, *The Miracle of Theism*, 62.

⁴⁷ Plantinga, "Is Theism Really A Miracle?," *Faith and Philosophy* 3/2 (1986): 118.

için herhangi bir sebebimizin olmadığı ve bu öncülü seçmenin aşırı ve katı olduğu şeklindeki eleştirisine nasıl cevap verilebilir? Plantinga, “mümkün olarak p ” ve “mümkün olmayan p ” şeklindeki önermelerle ilgilendiğimizde, bunlardan hangisinin daha makul ve ılımlı olduğunu göstermenin zor olduğunu ifade etmektedir. Örneğin, “Temel olarak âlim-i mutlak olan zorunlu bir varlığın var olmasının mümkün olduğu” önermesi ile bu önermenin inkârını düşünelim. İlk önerme, bu şekildeki bir varlığın var olduğu önermesine eşittir. İkinci önerme ise, böyle bir varlığın var olmadığı önermesine eşittir. O halde, bu önermelerden hangisi daha makul ve ılımlıdır? Plantinga’ya göre, varoluşsal önerme en azından böyle bir varlığın var olduğunu ve “Bu türden var olan kaç tane varlık vardır?” sorusuna verilebilecek mümkün cevaplardan birini, olumsuz cevap ise, bir cevap hariç (varlığın olmadığı) bütün cevapları saf dışı bırakmaktadır. Bu durumda, böyle bir varlığın var olduğunu söyleyen önerme, var olmadığını söyleyen önermeye göre niçin daha az makul olsun?⁴⁸ Dolayısıyla, varlığı olumlayan önerme en azından karşıtı kadar makul ve tercih edilebilirdir.

SONUÇ

Plantinga’nın ortaya koyduğu ontolojik kanıt versiyonu, aşilamaz/maksimum büyüklüğün her mümkün dünyada maksimum mükemmelliği gerektirdiği ve mümkün olarak aşilamaz büyüklüğün gerçekleştiği iddiasına dayanmaktadır. Kanıtı yapılan eleştiriler genel olarak, (i) kanıtın bu formuyla başka varlıkların da varlığının ortaya konulabileceği ve (ii) ana öncülü kabul etmek için herhangi bir sebebimizin olmadığı şeklinde iki noktada toplanmaktadır. İlk eleştiriye Tanrı’nın varlığının diğer varlıklardan farklı olduğu şeklinde cevap verilse de, ikinci eleştiriye cevap vermek o kadar kolay görünmemektedir. Kanıtın aşilamaz büyüklüğün gerçekleştiğini iddia eden ana öncülü, kavramsal alandan varlık alanına geçişin nasıl olacağı şeklindeki ontolojik kanıtın klasik eleştirisine maruz kalacaktır. Geldiğimiz bu noktada, Mackie’nin ifade ettiği gibi, sadece teizmin doğruluğuna ikna olmuş biri bu öncülü kabul edecektir. Ayrıca, Plantinga’nın önceki ontolojik kanıt formlarına yönelttiği eleştirilerin aynısını kendi kanıt formuna yöneltebiliriz. Çünkü o, önceki kanıtların “eğer böyle bir varlık varsa, onun bu şekilde olacağı” düşüncesine dayandıklarını, bu yüzden Tanrı’nın herhangi bir şekildeki mümkünlüğünden daha fazlasını ortaya koymadıklarını belirtmektedir. Kanaatimizce, Plantinga’nın ontolojik kanıtında bundan daha fazlasının başarıldığını söylemek zor görünmektedir. Bunun sebebi, onun, aşilamaz büyüklüğün gerçekleştiğini sadece mümkünlüğe dayandırması ve bu öncül için ikna edici bir sebep sunamamasıdır. Onun kanıtı, “Eğer aşilamaz büyüklük gerçekleşmişse, her mümkün dünyada maksimum mükemmelliğe sahip bir varlık vardır” şeklinde olacaktır. Dolayısıyla, bu kanıtın önceki versiyonlardan daha başarılı olduğunu iddia etmek mümkün görünmemektedir. Ancak kanıtın bu versiyonu, dünya-endekli nitelikleri, mümkün dünyalar semantiğini, modal mantığı nasıl kullanabileceğimiz konusunda bize yol gösterici olmuştur. Plantinga’nın ontolojik kanıt versiyonunun önceki versiyonlardan daha başarılı olduğunu söylemek zor görünse de, kanıtın günümüz felsefesindeki gelişmeler çerçevesinde nasıl savunulabileceği konusunda din felsefesine önemli bir açılım sağladığı ifade edilebilir.

⁴⁸ Plantinga, “Is Theism Really A Miracle?,” 119.

KAYNAKÇA

- Akdemir, Ferhat. *Alvin Plantinga ve Analitik Din Felsefesi*. Ankara: Elis Yayınları, 2007.
- Batak, Kemal. *Tanrı'yı Bilmek: Alvin Plantinga'nın Din Felsefesinde Tanrı ve Epistemoloji*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2008.
- Clifford, William K. "İnanç Ahlâkı", çev. Ferit Uslu. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/9 (2006): 125-136.
- Davies, Brian. *Din Felsefesine Giriş*. çev. Fatih Taştan. İstanbul: Paradigma Yayınları, 2011.
- Davis, Stephan T. *God, Reason and Theistic Proofs*. Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Company Grand Rapids, 1997.
- Descartes, René. *Metafizik Düşünceler*. çev. Mehmet Karasan. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1998.
- Gaunilo. "In Behalf of The Fool." *The Ontological Argument from St. Anselm to Contemporary Philosophers* içinde. ed. Alvin Plantinga. New York: Doubleday Anchor, 1965.
- Mackie, John L. *The Miracle of Theism: Arguments For and Against The Existence of God*. Oxford: Clarendon Press, 1982.
- Martin, Michael. *Atheism: A Philosophical Justification*. Philadelphia: Temple University Press, 1990.
- Meister, Chad. *Introducing Philosophy of Religion*. New York: Routledge, 2009.
- Plantinga, Alvin. *The Nature of Necessity*. Oxford: Clarendon Press, 1974.
- Plantinga, Alvin. *God, Freedom and Evil*. Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Company Grand Rapids, 1977.
- Plantinga, Alvin. *Does God Have A Nature?*. Milwaukee: Marquette University Press, 1980.
- Plantinga, Alvin. "Is Theism Really A Miracle?." *Faith and Philosophy* 3/2 (1986): 109-134.
- Plantinga, Alvin. "Reason and Belief in God." *Faith and Rationality: Reason and Belief in God* içinde, ed. Alvin Plantinga ve Nicholas Wolterstorff, 16-93. Notre Dame: University of Notre Dame Press, 1991.
- Plantinga, Alvin. "Is Belief in God Properly Basic?." *Faith and Reason* içinde, ed. Paul Helm, 346-355. Oxford: Oxford University Press, 1999.
- Plantinga, Alvin. "Appendix: Two Dozen (Or So) Theistic Arguments." *Alvin Plantinga* içinde, ed. Deane-Peter Barker, 203-227. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
- Reçber, Mehmet Sait. "Plantinga ve Tanrı İnancının Temelselliği." *Felsefe Dünyası* 1/39 (2004): 20-41.
- Sennett, James F. *Modality, Probability and Rationality: A Critical Examination of Alvin Plantinga's Philosophy*. New York: Peter Lang, 1992.

ABSTRACT**Alvin Plantinga and Ontological Argument**

One of the most important theistic arguments to show that God exists is the ontological argument that was first put forward by Saint Anselm. The ontological argument is based on an a priori analysis the concept of God. Although the argument has lost its popularity due to Kant's criticisms, it maintains its significance in studies on the theistic arguments. The ontological argument has also been discussed and reformulated by some thinkers in contemporary philosophy. Alvin Plantinga is one of the contemporary thinkers who have reformulated the argument. He has used maximal excellence and maximal greatness properties in his argument and based on the exemplification of these properties, he has created a distinctive argument within the framework of possible worlds. In this paper, I will try critically to present Plantinga's ontological argument version, which is based on the developments in contemporary logic.

Keywords: Philosophy of Religion, The Existence of God, Ontological Argument, Saint Anselm, Alvin Plantinga.